

بسمه تعالی

عنوان : تبیین رابطه سرمایه اجتماعی با هویت اجتماعی مهاجران - مطالعه موردی منطقه ۱۶ شهر تهران

بیان مساله :

یکی از عوامل موثر بر فرآیند توسعه در جهان موضوع سرمایه اجتماعی و نرخ بهره مندی آن در کشورها می باشد. بدون شک در کشورهای جهان سوم و توسعه نیافته موضوع سرمایه اجتماعی می تواند کاستی های منابع اقتصادی راتا حدی بپوشاند. به عبارتی به دلیل محدودیت منابع و سرمایه های اقتصادی در کشورهای جهان سوم، سرمایه اجتماع می تواند جایگزین مطلوبی برای سرمایه مالی و اقتصادی باشد. حتی تحقیقات میدانی نشان داده است که یک انحراف معیار افزایش در میزان اعتماد در سطح ملی، سبب نیم انحراف معیار افزایش در رشد اقتصادی می شود. پاتنام و کلمن تاکید کرده اند که سرمایه اجتماعی بسیار کم هزینه است و ثابا پایان ناپذیر می باشد و می تواند امنیت و اطمینان و کاهش انحرافات اجتماعی را برای جامعه به ارمغان بیاورد. اهمیت چنین پتانسیل هایی مثبت و کم هزینه ضرورت شناسایی آنها را در صورت امکان باز تولید و بهره وری آنها را الزامی می کند. سرمایه اجتماعی، مجموعه ای از منابع و ذخایر ارزشمندی است که به صورت ذاتی و نهفته در روابط اجتماعی گروه های نخستین، ثانوی و در سازمان اجتماعی جامعه (نهادهای رسمی و غیررسمی) وجود دارد. برخی از این ذخایر ارزشمند که گاه از آن به عنوان ارزش های اجتماعی نیز یاد می شود، عبارتند از؛ صداقت، حسن تفاهم، سلامتی نفس، همدردی، دوستی، دلسوزی، همبستگی، فداکاری و .. سرمایه اجتماعی از طریق این منابع، کنش های کنشگران را در سطوح مختلف خرد، میانی و کلان جامعه، آسان، سریع، کم هزینه و مطمئن می سازد و بدین وسیله آنان را در رسیدن به اهداف مشترک اجتماعی کمک می کند.

نظریه سرمایه اجتماعی در ایران قدمت زیادی ندارد و لزوم شناسایی آن و چگونگی تاثیر سرمایه اجتماعی بر انسجام و همبستگی اجتماعی و به حرکت در آوردن چرخ های توسعه از طریق ایجاد نهادهای مدنی و شبکه های اجتماعی ضرورت دارد چراکه این امر نقش مهمی در هویت یابی و انسجام های سطح میانی گروه ها و قومیت ها را در پی دارد.

مبانی نظری تحقیق:

از سرمایه اجتماعی تعاریف مختلفی ارائه گردیده است. یکی از تعاریف مطرح اینست که سرمایه اجتماعی مجموعه هنجارهای موجود در سیستم های اجتماعی است که موجب ارتقای سطح همکاری اعضای آن جامعه گردیده و موجب پایین آمدن سطح هزینه های تبادلات و ارتباطات می گردد (فوکویاما ۱۹۹۹). سرمایه اجتماعی را می توان حاصل پدیده های ذیل در یک سیستم اجتماعی دانست.

اعتماد متقابل؛ تعامل اجتماعی متقابل؛ گروههای اجتماعی؛ احساس هویت جمعی و گروهی؛ احساس وجود تصویری مشترک از آینده؛ کار گروهی.

یکی از مفاهیم مفید در تبیین مفهوم سرمایه اجتماعی، «شبکه اعتماد» (NETWORK OF TRUST) است. شبکه اعتماد عبارت از گروهی است که براساس اعتماد متقابل به یکدیگر، از اطلاعات، هنجارها و ارزشهای یکسانی در تبادلات فیما بین خود استفاده می کنند. از اینرو، اعتماد فیما بین نقش زیادی در تسهیل فرایندها و کاهش هزینه های مربوط به اینگونه تبادلات دارد. شبکه اجتماعی (SOCIAL NETWORK) نیز به همین موضوع اشاره دارد. افراد وقتی در درون گروه ها قرار می گیرند با گروه ها تعاملاتی دارند و بین آنها روابطی ایجاد می شود. شبکه ها نقش حیاتی در زندگی اجتماعی دارند و افراد می توانند از وجود شبکه ها برای مشورت در حل مشکلات، برای یافتن شغل، پیشرفت های شغلی، پیشرفت تحصیلی استفاده کنند. فوکویاما شبکه را گروهی از عوامل انفرادی می داند که در هنجارها و ارزش های فراتر از ارزش های متداول بازار، مشترک هستند.

مفهوم مفید بعدی «شعاع اعتماد» (OF TRUST RADIUS) است. تمامی گروههای اجتماعی دارای میزان خاصی از شعاع اعتمادند که به مفهوم میزان گستردگی دایره همکاری و اعتماد متقابل اعضای یک گروه است. در یک نتیجه گیری می توان گفت که هرچه یک گروه اجتماعی دارای شعاع اعتماد بالاتری باشد، سرمایه اجتماعی بیشتری نیز خواهد داشت. چنانچه یک گروه اجتماعی برون گرایی مثبتی نسبت به اعضای گروههای دیگر نیز داشته باشد، شعاع اعتماد این گروه از حد داخلی آن نیز فراتر می رود.

در میان جامعه شناسان کلاسیک امیل دورکیم نسبت به دیگر جامعه شناسان تاکید بیشتری بر انسجام و همبستگی اجتماعی دارد. و نقش محوری برای این مفهوم در تحلیل های نظری خود قائل است. بورديو در دوران معاصر نخستین کسی است که سرمایه اجتماعی را در چارچوب تفکر نئومارکسیسم مفهوم بندی می کند. از دید

Telegram.me/paphd

وی سرمایه اجتماعی باید در ارتباط با میزان دسترسی به منابع قدرت در جامعه تفسیر شود. شاید مهمترین فردی که نام سرمایه اجتماعی بانام او پیوند خورده است رابرت پاتنام است. وی به کارکردهای اعتماد وهنجارهای اجتماعی در شکل گیری مبادلات و تعاملات اجتماعی توجه تام دارد. فوکویاما از طریق ربط دادن این مفهوم با مفهوم اعتماد وتعریف آن در چارچوب کاملاً اقتصادی بحث می کند. وی تلاش می کند تا تفاوت عملکرد اقتصادی کشورها رابر حسب تفاوت میزان یرمیه اجتماعی را توضیح می دهد. بر اساس نتایج مبانی و چهارچوب نظری تحقیق که با الهام از نظرات کلمن (۱۹۸۸)، پوتنام (۱۹۹۵) و فوکویاما (۱۹۹۹) به صورت ترکیبی شکل گرفته است، به منظور سنجش سرمایه اجتماعی، برای آن سه شاخص در نظر گرفته شده است. این سه شاخص عبارتند از؛ اعتماد اجتماعی، احساس تعهد اجتماعی و احساس تعلق اجتماعی. میزان سرمایه اجتماعی مجموع نمراتی است که از ترکیب نمرات این سه شاخص به دست آمده است. متغیر وابسته‌ی تحقیق، هویت اجتماعی است. چهارچوب نظری متغیر وابسته براساس دیدگاه کنش متقابل نمادی و به ویژه عقاید روزنبرک در تعریف خود اجتماعی یا «برداشت از خود» تنظیم گردیده است.

ادبیات تحقیق:

پروژه های سنجش سرمایه اجتماعی در ایران بسیار محدود اجرا شده است. علی سرزعیم وحامد قدوسی در یک پروژه پیمایشی در پنج شهر منتخب ایران (یزد، تبریز، اهواز، مشهد و تهران) به بررسی شاخص های سرمایه اجتماعی پرداخته اند (مرکز مطالعات، ۱۳۸۴) مسقطیان در یک تحقیق میدانی به بررسی تحولات فرهنگی با رویکرد سرمایه اجتماعی در استان مازندران می پردازد و شاخص های مهم سرمایه اجتماعی را مورد تحلیل قرار می دهد. حسین ملا حسینی در پژوهشی روی دانش آموزان سال سوم دبیرستان استان گلستان به بررسی ارتباط متقابل دو متغیر دین و سرمایه اجتماعی پرداخته است. یافته های او نشان میدهد که بین میزان سرمایه اجتماعی ونوع دینداری رابطه وجود دارد. یعنی دینداران سنتی وقومیت گرا وتکثرگرا دارای همبستگی مثبت ومعناداری با متغیر سرمایه اجتماعی هستند.

الشوکی نیز در یک پیمایش میدانی به بررسی عوامل موثر بر مشارکت اجتماعی شهروندان در اداره امور شهر (مورد منطقه ۶ تهران) در سال ۱۳۸۳ می پردازد. (الشوکی، ۱۳۸۳)

از مهمترین تحقیقات خارجی می توان به کار یزرگ رابرت پاتنام برای تبیین کارآمدی نهادی و سیاسی در شمال وجنوب ایتالیا در سال ۱۹۹۳ بر حسب میزان برخورداری این مناطق از سرمایه اجتماعی اشاره کرد. جیمز کلمن هم در سال ۱۹۸۸ در یکی از مطالعات خود به بررسی نقش واهمیت سرمایه اجتماعی در داخل خانواده

Telegram.me/paphd

Telegram.me/paphd

و تاثیر آن بر سرمایه ارتقا انسانی و آموزش کودکان پرداخته و نقش سرمایه اجتماعی را در روابط بین والدین و فرزندان برجسته ساخته است.

مرکز آمار استرالیا برای اندازه گیری سرمایه اجتماعی در پنج ایالت این کشور از ۱۲۰۰ نفر مصاحبه حضوری را اجرامی کند. دانشگاه میشیگان نیز پیمایش ارزش های جهانی را بامولفه های مهمی چون: اعتماد، رضایت از زندگی، مسائل اجتماعی... را انجام و نتایج آن را منتشر کرده است.

اهداف :

هدف کلی: هدف کلی پژوهش آن است که از طریق بررسی پیمایشی، ضمن تعیین میزان برخورداری مهاجران از سرمایه اجتماعی (متغیر مستقل)، نوع همبستگی آن را از نظر شدت و جهت با نحوه ی تعریف و برداشت افراد از هویت اجتماعی خود (متغیر وابسته) مورد بررسی قرار دهد.

اهداف اختصاصی:

برخی از اهداف اختصاصی تحقیق به شرح ذیل می باشد:

- نقش سرمایه اجتماعی در بهبود موقعیت اجتماعی مهاجران
- تاثیر سرمایه اجتماعی در رونق اقتصادی و بهبود معیشتی مهاجران
- میزان همبستگی مهاجران در همکاری و مشارکت متقابل
- ارزیابی احساس اعتماد و امنیت بین مهاجران
- بررسی رابطه طبقه اجتماعی ساکنان با هویت اجتماعی آنان
- ارزیابی ارتقای کیفیت زندگی مهاجران با تاکید بر مولفه های سرمایه اجتماعی

Telegram.me/paphd

فرضیه تحقیق :

از آنجا که هدف این تحقیق تبیین رابطه سرمایه اجتماعی و هویت اجتماعی می باشد فرضیات ذیل مطرح است:

۱- آیا بین میزان برخورداری مهاجران از سرمایه اجتماعی با نحوه‌ی تعریف و برداشت آنان از هویت اجتماعی خود همبستگی قوی، مستقیم و معناداری وجود دارد.؟ به عبارت دیگر آیا رشد سرمایه اجتماعی مهاجران در نحوه‌ی تعریف و برداشت آنان از هویت اجتماعی خود نقش موثری داشته و به نحوه‌ی بروز آن در اشکال مختلف اجتماعی مانند خانوادگی، ملی و مذهبی کمک می‌کند؟

۲- آیا بین اعتماد اجتماعی و هویت اجتماعی رابطه وجود دارد؟

۳- آیا بین پایگاه اجتماعی فرد و مشارکت اجتماعی

۴- آیا بین میزان تحصیلات افراد دردارا بودن سرمایه اجتماعی با هویت اجتماعی آنان رابطه وجود دارد؟

۵- آیا بین خویشاوند گرایی ساکنان منطقه بر هویت اجتماعی آنان رابطه وجود دارد؟

۶- آیا بین میزان اعتماد اجتماعی جامعه هدف به نهادها و موسسات دولتی با هویت اجتماعی مهاجران رابطه وجود دارد؟

متغیرها (مهمترین متغیرهای مستقل، وابسته):

در این تحقیق سرمایه اجتماعی متغیر مستقل و متغیر وابسته‌ی تحقیق، هویت اجتماعی است.

متدلوژی:

جمعیت هدف (جامعه آماری): جمعیت هدف، مهاجران (داخلی) ساکن در ناحیه ۲ منطقه ۱۶ شهرداری شهر تهران است، که حدود ۱۳۰۰ خانوار می باشد. بافت مسکونی این مناطق را قومیت های خاصی در برمی گیرد که تجانس قومیتی مبنای تعیین جمعیت هدف می باشد.

Telegram.me/paphd

واحد آماری:

واحد آماری تحقیق افراد سرپرست خانوار در نظر گرفته شده است. به دلیل اینکه یکی از متغیرهای کلیدی این تحقیق مشارکت اجتماعی (به عنوان یکی از مولفه های اصلی سرمایه اجتماعی) است که چنین مشارکتی بیشتر توسط افراد سرپرست خانوار صورت می گیرد و ترجیح آن است که واحد آماری سرپرست خانوار باشد.

روش نمونه گیری: نمونه گیری این تحقیق به روش تصادفی ساده و حجم نمونه از فرمول کوکران بدست می آید.

روش جمع آوری داده ها :

روش تحقیق حاضر، تلفیقی است از روش های کمی، تطبیقی و کیفی است. در روش کمی از نمونه گیری تصادفی و مصاحبه های ساختاریافته استفاده می شود. در مطالعه تطبیقی شاخص های رفاه اقتصادی مهاجران مورد ارزیابی قرار می گیرد. و در مطالعه کیفی از روش های نمونه گیری و ابزارهایی مانند نمونه کاوی، مطالعه اسناد و مصاحبه و مشاهده استفاده می شود. در روش جمع آوری داده ها، از تکنیک پرسشنامه که با توجه به متغیرهای مورد نظر و معرف های مربوط به آن از آزمون های سنجش نگرش از طریق طیف لیکرت استفاده می شود. جهت حصول اطمینان از روایی اعتبار سوالات و گزینه های پرسشنامه تعدادی محدود در مرحله پیش آزمون pre-test پرسشنامه را تکمیل می کنند. جهت و شدت همبستگی میان میزان سرمایه اجتماعی مهاجران با نحوه ی تعریف و برداشت آنان از هویت اجتماعی خود بررسی خواهد شد.

روش تجزیه و تحلیل :

برای سنجش متغیرهای تحقیق از نرم افزار SPSS و با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی استفاده خواهد شد. بررسی رابطه متغیرها از طریق آزمون های آماری ضریب همبستگی پیرسون، χ^2 و تحلیل واریانس (آزمون F) انجام خواهد شد.

Telegram.me/paphd

منابع:

- سرزعیم، علی، قدوسی، حامد، پیمایش سرمایه اجتماعی در شهرهای منتخب ایران، ۱۳۸۴ مرکز مطالعات و تحقیقات سازمان های جامعه مدنی، تهران
- الشوکی، سید یحیی، بررسی عوامل موثر بر مشارکت اجتماعی شهروندان در اداره امور شهر مورد منطقه ۶ تهران، ۱۳۸۳، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران
- اکبری، امین، بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی اجتماعی (مطالعه موردی در روستای فارسینج شهرستان سنقر) ۱۳۸۲، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران
- اونق ناز، محمد، بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی، ۱۳۸۴، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران
- اداره آمار استرالیا،